

8. Капинус Н. И. Процессуальные гарантии прав личности при применении мер пресечения в уголовном процессе: монография. – М.: Издательский дом "Буквовед", 2007. – 416 с. – (Серия "Право").
9. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою, прийнята резолюцією 40/34 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1985 р. // Права человека и судопроизводство. Собрание международных документов. – Варшава, 1992. – С. 229 – 234.

Коробко Ю. В., НУ "ОЮА"

ІНСТИТУТ ПОВЕРНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ ПРОКУРОРУ НА СТАДІЇ ПОПЕРЕДНЬОГО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Проведен анализ комплекса проблемных вопросов, связанных с процессуальной деятельностью прокурора по устранению обнаруженных судом нарушений закона.

The correlation of the institute of returning of the criminal case to accessory investigation and to the prosecutor has been covered; the legal nature and forms of realization of this institute in criminal procedure have been researched.

Актуальність теми більш ніж наочна, так як практика потребує удосконалення інституту повернення кримінальної справи прокурору, оскільки він на сьогоднішній день не є достатньо ефективним, і не дозволяє повною мірою сприяти забезпеченню виконання завдань кримінального судочинства. Аналіз проблем, які виникають у зв'язку з поверненням кримінальної справи прокуророві, свідчить, що їхнє існування обумовлене нечіткістю й суперечливістю окремих положень Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК) [1].

У вітчизняній кримінально-процесуальній науці відсутні спеціальні дослідження, які б були присвячені інституту повернення кримінальної справи прокурору. Окремі питання застосування цього процесуального інституту, зокрема щодо підстав повернення кримінальної справи прокурору, строків, усунення недоліків прокурором, досліджували у такі сучасні науковці-процесуалісти: О. Александров, В. Азаров, А. Баранов, О. В. Єжова, М. М. Ковтун, В. Т. Маляренко, О. Р. Михайленко, В. О. Попелюшко та ін. Проблеми ж застосування інституту

повернення судом кримінальної справи прокурору в українській кримінально-процесуальній науці не досліджувалися. Таким чином, спробуємо у нашій статті визначити значення інституту повернення судом кримінальної справи прокурору для теорії кримінального процесу.

Мета дослідження полягає в розробці положень, що розкривають сутність інституту повернення судом кримінальної справи прокурору. Об'єкт дослідження становлять процесуальні правовідносини, які виникають у зв'язку з поверненням судом кримінальної справи прокурору для усунення виявлених порушень закону.

Предметом дослідження є норми, які регламентують процесуальний порядок і підстави повернення кримінальної справи прокурору.

На сьогодні, згідно чинного КПК інститут повернення кримінальної справи прокурору зі стадії попереднього розгляду справи суддею знаходить свою реалізацію у чотирьох формах: 1) повернення судом кримінальної справи прокурору зі стадії попереднього розгляду з підстав, які передбачені ст. 249¹ КПК України; 2) повернення кримінальної справи прокурору у випадку невідповідності вимогам закону постанови про направлення справи до суду для вирішення питання про застосування до особи примусових заходів медичного характеру; 3) повернення кримінальної справи прокурору у випадку невідповідності вимогам закону постанови про направлення справи до суду для вирішення питання про застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру; 4) повернення кримінальної справи прокурору у разі невідповідності вимогам закону постанови про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності [1].

В основному зміст інституту повернення кримінальної справи прокурору зі стадії попереднього розгляду справи суддею, полягає в тому, що та сукупність кримінально-процесуальних норм, які регулюють кримінально-процесуальні відносини між судом та прокурором, що виникають внаслідок виявлення судом істотних формальних порушень кримінально-процесуального закону, а також процесуальну діяльність прокурора, спрямовуються на усунення виявлених судом порушень та повторне направлення справи до суду.

Підставами для повернення кримінальної справи прокурору виступають положення, що знайшли своє закріплення в ст. ст. 228-232 чинного КПК України. Але, недоцільним є використання

законодавцем в цих статтях терміну "суттєві порушення", який, можна припустити, є недоліком законодавчої техніки. Оскільки, враховуючи чотири форми в яких знаходить свою реалізацію даний інститут повернення кримінальної справи прокурору потрібно було б замість цього терміну використовувати поняття "істотні формальні порушення кримінально-процесуального закону" під якими слід розуміти обмеження чи позбавлення прав учасників процесу, або порушення встановлених законом вимог до форми та змісту кримінально-процесуальних актів, які не стосуються всебічності та повноти проведеного досудового слідства, і які можуть бути усунені безпосередньо прокурором без проведення додаткових слідчих дій.

Проаналізувавши зміст статей 228 – 232 КПК України можна зробити висновок, що в них закріплені наступні підстави повернення кримінальної справи прокурору:

- невідповідність форми і змісту обвинувального висновку вимогам кримінально-процесуального закону або не затвердження його прокурором;

- явна невідповідність обвинувачення, викладеного у постанові про притягнення як обвинуваченого, тому обвинуваченню, яке викладене в обвинувальному висновку;

- невідповідність постанови про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, які відповідали б встановленим процесуальним вимогам.

Щодо невідповідності обвинувального висновку встановленим кримінально-процесуальним законом вимогам, як підстави повернення кримінальної справи прокурору, слід зазначити, що дані порушення допускаються коли:

- обвинувальний висновок не підписаний слідчим або не затверджений прокурором, або до нього не додані передбачені законом додатки;

- відсутність або неправильне визначення в обвинувальному висновку даних про особу обвинуваченого, потерпілого та інших учасників процесу (про особу потерпілого, цивільного позивача та відповідача, законного представника неповнолітнього). Справа підлягає поверненню прокурору лише в тому випадку, коли в інших матеріалах справи дані, які характеризують особу, викладені повно і правильно, і для встановлення даних щодо цих осіб не потрібно проводити слідчі та процесуальні дії. Підставою для повернення кримінальної справи прокурору може бути також

зазначення в обвинувальному висновку прізвищ та адрес осіб, щодо яких застосовані заходи безпеки;

– явна невідповідність обвинувачення, викладеного у постанові про притягнення особи як обвинуваченого, тому обвинуваченню, яке викладене в обвинувальному висновку, що може полягати в наступних конкретних порушеннях: суперечливе викладення фактичних обставин обвинувачення; обвинувачення в обвинувальному висновку не викладено щодо одного з обвинувачених у справі; викладення суті обвинувачення неповно або у невідповідності із змістом постанови про притягнення як обвинуваченого; не визначено в обвинувальному висновку формулювання обвинувачення; формулювання обвинувачення не викладено повністю або у невідповідності з диспозицією статті кримінального закону;

– відсутність в обвинувальному висновку даних, які конкретизують розмір та характер заподіяної злочином шкоди, а саме в таких випадках: ці дані відображені в матеріалах справи, проте в обвинувальному висновку вони відсутні або викладені суперечливо – це не дає можливості встановити розмір заподіяної злочином майнової шкоди; розмір заподіяної злочином майнової шкоди, яка вказана в постанові про притягнення особи як обвинуваченого істотно відрізняється від розміру вказаного в обвинувальному висновку;

– порушення, допущені при викладенні в обвинувальному висновку фактичних обставин злочину (час, місце, спосіб, обстановка), юридичної кваліфікації вчиненого обвинуваченим суспільно-небезпечною діянню, а також невідповідність форми обвинувального висновку встановленим законом процесуальним вимогам. У даному випадку підставою повернення кримінальної справи прокурору будуть такі обставини: в обвинувальному висновку не вказано, запобіжний захід який застосовано до обвинуваченого; наявні суперечності при викладенні формулювання обвинувачення щодо різних осіб-співучасників; при викладенні доказів немає посилок на відповідні томи та аркуші справи; неповний список осіб, які підлягають виклику в судове засідання; відсутній переклад обвинувального висновку на рідну мову обвинуваченого або на мову, якою він володіє; недоліки при викладенні в обвинувальному висновку формулювання обвинувачення.

Що стосується підстав для повернення прокурору кримінальної справи, направленої до суду для вирішення питання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру то ними можуть бути: а) невідповідність постанови про направлення

справи до суду для вирішення питання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру встановленим процесуальним законом вимогам, за умови, що ці недоліки можуть бути усунені шляхом складання нової постанови; б) не затвердження постанови прокурором або не підписання її слідчим; в) відсутність списку осіб, які підлягають виклику до суду.

Враховуючи зазначене, потрібно більш конкретніше визначити підстави для повернення кримінальної справи прокурору. Наприклад, однією із них може виступати обов'язок (коли є факт невиконання обов'язку) прокурора щодо вручення обвинуваченому копії обвинувального висновку. Цим самим суд буде позбавлений виконання обвинувальної функції на стадії попереднього розгляду кримінальної справи суддею. Після затвердження обвинувального висновку прокурор негайно, але не пізніше 72 годин зобов'язаний вручити обвинуваченому під розписку копію обвинувального висновку. Якщо обвинувачений відмовився від отримання копії обвинувального висновку, то прокурор своєю постановою зобов'язаний направити справу до суду, з обґрунтуванням причин неможливості вручення обвинуваченому копії обвинувального висновку.

Інший момент стосується повернення кримінальної справи прокурору в процесі розгляду кримінальних справ, які надійшли до суду із постановою про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, відносно чого слід зазначити, що хоча така підстава повернення кримінальної справи прокурору прямо не закріплена в чинному КПК України, однак вона зустрічається в правозастосовній практиці. Підставою повернення кримінальної справи в даному випадку будуть порушення вимог кримінально-процесуального закону щодо обґрунтованості вказаної постанови, а саме: не зазначення в ній фактичних обставин вчиненого злочину, відсутність посилення на докази, якими підтверджується вчинення обвинуваченим злочину, не вказані правові підстави і умови для звільнення особи від кримінальної відповідальності, а також не погодження даної постанови з прокурором.

Одним з основних недоліків при запровадженні даного інституту, є відсутність законодавчо визначеного строку, впродовж якого прокурор зобов'язаний виправити недоліки, виявлені судом і повторно направити справу до суду, що дає можливість прокурору також вживати заходи для збирання додаткових доказів, проведення

слідчих дій, прийняття рішення про закриття кримінальної справи. Враховуючи практичний досвід пропонуємо законодавчо закріпити норму згідно якої суддя, повертаючи справу прокурору, зобов'язує його в строк до 10 діб усунути виявлені недоліки і повторно направити справу до суду. Але досить часто помилки судів полягають у недостатній вмотивованості вказаних постанов. І хоча в ст. 249¹ КПК України прямо не вказано, що постанова про повернення справи прокурору повинна бути мотивованою, все ж таки, вважаємо, що суддя повинен обґрунтовувати наявність істотних формальних порушень закону. Тоді, отримавши із суду кримінальну справу з виявленими недоліками, прокурор повинен буде вчинити певні процесуальні дії щодо їх усунення, однак законодавець не встановлює, як, в якому саме порядку слід діяти прокурору, а також чи зобов'язаний він особисто усувати виявлені недоліки. Тому, в даному випадку вмотивована постанова суду про повернення справи прокурору і буде процесуальною підставою для проведення у кримінальній справі необхідних процесуальних дій, крім цього визначить їх межі через вказівку на конкретні порушення закону, які перешкоджають суду призначити справу до розгляду. Якщо виявлені судом недоліки будуть усунуті, тоді прокурор зобов'язаний буде повторно направити справу до суду стосовно того ж самого обвинуваченого (обвинувачених) та за тим же самим обвинуваченням для розгляду її по суті.

Щодо порушення прокурором строків усунення недоліків суд, керуючись ст. 23 ч. 2 КПК України, може винести окрему ухвалу до вищестоящого прокурора, для вжиття останнім заходів дисциплінарного впливу до прокурора, який не направив справу до суду у відповідний строк. Для того, щоб зменшити таку кількість справ, яка на сьогодні повертається судом прокурору, постає необхідність в належній організації діяльності прокурора по напрямку перевірки кримінальних справ, які надходять до нього від органів досудового розслідування. Основна проблема на сьогодні в цьому постає через формальний підхід розгляду кримінальних справ, так як прокурор не виявивши вчасно їх формальні недоліки ризикує виявити їх на судових стадіях, як наслідок – повернення кримінальної справи прокурору або направлення її на додаткове розслідування. Щодо повернення справи судом на додаткове розслідування для України не є традиційним. Навпаки, відповідно до ст. 13 Статуту кримінального судочинства Російської імперії, затвердженого 20 листопада 1864 р., який поширювався і на частину

сьогоднішньої України, заборонялось "зупиняти вирішення справи під приводом неповноти, неясності або протиріччя законів. За порушення цього правила винні притягуються до відповідальності як за протизаконну бездіяльність влади" [4].

Повернути справу на додаткове розслідування у випадку неповноти слідства мав право лише прокурор. Що стосується суду, то згідно зі ст. 12 названого Статуту "всі судові установи зобов'язані вирішувати справи у точному розумінні існуючих законів, а у випадку неповноти, неясності або протиріччя законів, якими судиме діяння забороняється під страхом покарання, повинні обґрунтовувати рішення на загальному змісті законів" [4]. Тобто суд мав право лише постановити вирок обвинувальний чи виправдувальний або закрити справу. Зволікати, комусь повертати справу суд не мав права. В цьому була суть змагальності сторін. Ті частини України, які раніше були у складі інших держав, також не знали інституту повернення судом справи на додаткове розслідування. Слід пригадати, що і перший радянський Кримінально-процесуальний кодекс 1923 р. не знав інституту повернення судом справи на додаткове розслідування. Цей інститут з'явився в КПК 1927 р. і в подальшому був розвинутий під впливом тоталітарних уявлень про місце і значення суду не як органу правосуддя, а як органу боротьби зі злочинністю. З тим, який був цей суд, зокрема в період 1920-1950 років, читач зможе ознайомитись у праці Пітера Соломона "Советская юстиция при Сталине" [3].

Законом України від 21.06.2001 р., що набув чинності 29.06.2001 р., цей порядок змінений. Зокрема, в стадії попереднього розгляду справи суддя у відповідності зі ст. 246 КПК з власної ініціативи або за клопотанням учасників процесу своєю постановою повертає справу на додаткове розслідування у випадках, коли під час порушення справи, провадження дізнання або досудового слідства були допущені такі порушення вимог цього Кодексу, без усунення яких справа не може бути призначена до судового розгляду. У всіх інших випадках, тобто для погіршення становища обвинуваченого або притягнення до кримінальної відповідальності інших осіб, суддя може направити справу на додаткове розслідування лише за клопотанням зазначених в названій статті осіб.

У стадії судового розгляду справи відповідно до статей 276, 277, 278, 281 КПК правила повернення справи на додаткове розслідування майже аналогічні. Таким чином, за загальним змістом цих норм у визначених законом випадках суддя направляє справу на

додаткове розслідування в разі необхідності погіршення становища підсудного чи притягнення до кримінальної відповідальності інших осіб за клопотанням відповідних учасників процесу [2], а у всіх інших визначених законом випадках – за власною ініціативою чи за клопотанням учасників процесу.

Аналогічне право судді та суду з незначними нюансами закріплюється у проєкті КПК. Тобто розробники проєкту КПК не тільки не заперечують проти інституту повернення судом справи на додаткове розслідування, а навпаки – вважають це позитивним явищем. На наш погляд, закріплення в КПК права суду за власною ініціативою та у визначених законом випадках за клопотанням учасників процесу повертати справу для проведення додаткового розслідування свідчить про незнання або нерозуміння чи небажання розуміння того цивілізаційного шляху в кримінальному процесі, по якому йдуть інші країни світу. Але це вже інше питання, що потребує додаткового дослідження.

Відносно ж нашої проблеми, то, прокурору потрібно провести належну (згідно ст. 22 КПК України) перевірку кримінальної справи, що варто розпочинати із самого її початку: з постанови про порушення кримінальної справи, поступовим розглядом всіх її матеріалів. Лише після цього – обвинувальний висновок.

Перевіряючи кримінальну справу, яка надійшла з постановою про направлення справи до суду для вирішення питання про застосування примусових заходів медичного характеру, особливу увагу прокурору необхідно звертати при складанні постанови про застосування примусових заходів медичного характеру стосовно обмежено осудних осіб. У такому випадку прокурору варто враховувати положення ст. 20 КК України, згідно з якою особа, визнана обмежено осудною, підлягає кримінальній відповідальності, тому, прокурору потрібно самостійно скласти обвинувальний висновок у такій справі або доручити складання слідчому, який направив прокурору справу із постановою про направлення справи до суду для вирішення питання про застосування примусових заходів медичного характеру.

Перевіряючи кримінальну справу, яка надійшла з постановою про направлення справи до суду для вирішення питання про застосування примусових заходів виховного характеру, прокурору потрібно з'ясувати, чи встановлені слідчим всі додаткові обставини, які входять до предмету доказування у справах про злочини вчиненні неповнолітніми.

Висновки. У статті наведено узагальнення пропозицій щодо вдосконалення інституту повернення кримінальної справи прокурору зі стадії попереднього розгляду справи суддею. У зв'язку з цим сформульовані наступні висновки, пропозиції:

Згідно чинного КПК України можна виділити такі форми реалізації інституту повернення кримінальної справи прокурору: 1) повернення судом кримінальної справи прокурору зі стадії попереднього розгляду з підстав, передбачених ст. 249 ч. 1 КПК України; 2) повернення кримінальної справи прокурору у випадку невідповідності вимогам закону постанови про направлення справи до суду для вирішення питання про застосування до особи примусових заходів медичного характеру; 3) повернення кримінальної справи прокурору у випадку невідповідності вимогам закону постанови про направлення справи до суду для вирішення питання про застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру; 4) повернення кримінальної справи прокурору у разі невідповідності вимогам закону постанови про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Завданнями суду при вирішенні питання про повернення кримінальної справи прокурору є: вивчення обвинувального висновку з точки зору його відповідності вимогам ст. ст. 223-224 КПК України; виявлення фактів порушення прав та законних інтересів учасників процесу на стадії попереднього розгляду справи суддею; перевірка в порядку ст. 419 КПК України відповідності вимогам закону постанови слідчого про направлення справи до суду для вирішення питання про застосування до особи примусових заходів медичного характеру; перевірка в порядку ст. 447 КПК України відповідності вимогам закону постанови слідчого про направлення справи до суду для вирішення питання про застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру; перевірка відповідності вимогам закону постанови слідчого про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Завданням прокурора, на основі цього є: ретельна перевірка законності та обґрунтованості рішень органів досудового розслідування у кримінальних справах, які надійшли до нього; затвердження процесуальних документів досудового розслідування; оперативне усунення недоліків, виявлених суддею під час попереднього розгляду кримінальної справи, та повторне направлення справи до суду.

Тому, підставами для повернення кримінальної справи прокурору будуть істотні формальні порушення вимог кримінально-процесуального закону під якими слід розуміти такі обмеження чи позбавлення прав учасників процесу, або порушення встановлених законом вимог до форми та змісту кримінально-процесуальних актів, які не стосуються всебічності та повноти проведеного досудового слідства, та які можна усунути безпосередньо прокурором.

Література:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України. // Відомості Верховної Ради УРСР від 12.01.1961 – 1961 р., № 2, стаття 15.
2. Маркина Е. А., Баева Т. Н. Возвращение судом уголовного дела прокурору: возможно ли расширить объем обвинения, изменить его на более тяжкое? // Уголовное судопроизводство. – 2006. – № 1. – С. 32.
3. Питер Соломон. Советская юстиция при Сталине. – М.: РОССПЗН, 1998.
4. Российское законодательство X – XX веков. Судебная Реформа. – Т. 8. – С. 121.

Сергєєв Ю. В., НУ "ОЮА"

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ДЕКЛАРУВАННЯ ДОХОДІВ УКРАЇНСЬКИХ МОРЯКІВ, ЩО ПРАЦЮЮТЬ ЗА КОРДОНОМ

В статье рассмотрены проблемные вопросы правового регулирования налогообложения и декларирования доходов украинских моряков, работающих за границей, предусмотренные действующим законодательством Украины в сфере торгового мореплавания и налогообложения.

The author contemplates the topical questions of the legal regulation of taxation and income declaration provided for by the Ukrainian law in force in the field of merchant shipping and taxation, for Ukrainian Seafarers employed on foreign vessels.

Постановка проблеми: На думку фахівців, що ґрунтується на даних Міжнародної організації праці (МОП), Україна в даний час займає 2-3 місце в світі як країна – постачальник робочої сили на морському ринку праці. У зв'язку з цим розгляд проблемних питань правового регулювання оподаткування українських моряків та декларування ними доходів є вельми актуальним, враховуючи той факт, що протягом останніх років до ДПА України постійно